

PROBLÉMOVÉ REGIONY A JEJICH PŘEDPOKLADY PRO ZHODNOCENÍ PODPOR Z FONDŮ EU

THE PROBLEM REGIONS AND THEIR PRECONDITIONS FOR THE EVALUATION OF THE MEANS FROM THE FUNDS OF THE EUROPEAN UNION

Hrabánková, M., Svatošová, L., Boháčková, I.

Abstract : The characterization of problem regions. The criteria for their evaluation that are harmonized with the approaches in the European Union. The preconditions of problem regions for the utilization of means from the funds of the European Union. The establishment of the effectiveness of inserted means.

Anotace: Charakteristika problémových regionů. Kritéria pro jejich hodnocení harmonizovaná s přístupy EU. Předpoklady problémových regionů pro využití prostředků z fondů EU. Zjišťování účinnosti vložených prostředků. Význam výběru projektů odpovídajících potřebám regionů.

Key words : region, criteria, effectiveness of inserted means, projects

Klíčová slova: region, kritéria, účinnost vložených prostředků, projekty

Úvod

Účelem tohoto příspěvku je upozornit na přístupy EU k podpoře problémových regionů a na podmínky, které podmiňují získání finančních prostředků ze strukturálních fondů EU po vstupu ČR do EU.

Cíl a metodika

Již samo označení "problémový region" charakterizuje situaci, která je důsledkem diferenciací mezi regiony, především z hlediska jejich hospodářské výkonnosti a sociálně demografické charakteristiky. Tato diferenciací se stává východiskem pro regionální postup k řešení rozdílnosti těchto regionů.

Směrnice EU, které se formami podpor a podmínkami jejich přidělování zabývají, mají jeden společný jmenovatel, a tím je dokonalé zvládnutí možností restrukturalizace zemědělské výroby a diverzifikace nezemědělských činností v oblastech s horšími výrobními podmínkami, ve kterých jde o udržení ekologické, sociální a kulturní hodnoty venkovského

prostoru v celém komplexu. Tento přístup EU vyvolává i požadavek na komplexnější způsob dotování rozvoje venkovského prostoru ve smyslu nepodporovat pouze údržbu krajiny, ale podpořit budoucí strategii hospodaření v těchto oblastech. Vzhledem k důrazu na rozvoj tzv. mimoprodukčních funkcí zemědělství jako veřejných služeb pro společnost je třeba umožnit zemědělcům, aby nebyli svojí činností mimo zemědělskou produkci odsouváni do méně významné role.

Výsledky

Z dosavadních zkušeností vyplývá, že příprava na vstup ČR do EU si vyžádá regionálně diferencovanou strukturální politiku kompatibilní s přístupy EU. V zásadě jde o proces přizpůsobení se principům vícekritériálního hodnocení a systemizace EU vůči regionům.

Existují výrazné rozdíly v přírodních, sociálních, demografických i ekonomických ukazatelích jednotlivých území ČR. Tyto rozdíly lze hodnotit prostřednictvím vybraných kritérií tak, jak je to obvyklé v praxi EU, která provádí diferenciaci území podle cílů své Společné strukturální politiky za účelem kvantifikace podpor pro území s horšími přírodními podmínkami, sociálními problémy, nízkým ekonomickým potenciálem apod.

Nařízení Rady č. 1257/99 vymezuje oblasti, které patří k tzv. LFA (Less Favoured Areas = méně příznivé oblasti) a oblasti s ekologickými omezeními. V současné době řeší problematiku těchto oblastí VÚZE s MZe.

Vzhledem k tomu, že využívání strukturálních fondů EU souvisí se společnou politikou hospodářské a sociální soudržnosti, je nezbytné vymezit problémové oblasti, které budou přednostně podporovány. Již v Článku 158 Smlouvy o založení Evropských společenství se uvádí, že Společenství za účelem posílení své hospodářské a sociální soudržnosti bude usilovat o snížení nerovnosti mezi úrovněmi rozvoje rozdílných regionů a o zmírňování zaostalosti regionů, které jsou v nejméně výhodné situaci včetně venkovských oblastí. V Článku 159 téže Smlouvy se pak uvádí že tato činnost bude podporována prostřednictvím strukturálních fondů a dalších finančních nástrojů EU.

Zákon č. 248, platný v ČR od 1. 1. 2000, vymezuje oblasti podpor regionálního rozvoje, které rozděluje na strukturálně postižené, u nichž existují negativní projevy strukturálních změn, dochází k růstu nezaměstnanosti a je omezen rozvoj podnikání, na hospodářsky slabé s

podprůměrnou úrovní hospodářského a sociálního rozvoje a s nízkou příjmovou hladinou, na venkovské, charakteristické mj. nepříznivým vývojem počtu a struktury obyvatel a vyšším podílem obyvatelstva v zemědělství a na ostatní s různým postižením jejich úrovně.

Takto vymezené regiony lze považovat za problémové, protože jejich společným znakem je průměrný nebo podprůměrný ekonomický potenciál a zhoršené demografické ukazatele. Ve vztahu k zemědělství jde obvykle o regiony ve vyšší nadmořské výšce s vyšším zastoupením extenzivního způsobu hospodaření.

Problémové regiony v této souvislosti představují území, která mají nepříznivý populační vývoj a stupeň migrace, která v kombinaci s nepříznivými přírodními podmínkami a zaostávající hospodářskou základnou nemají možnost bez cílených podpor tuto situaci zlepšit; to pak vede k jejich postupné hospodářské degradaci a k vysídlování, resp. k vylidňování.

V sektorovém operačním programu "Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství" byly na základě kritérií střední nadmořské výšky, průměrné produktivnosti půd, míry nezaměstnanosti, průměrné mzdy v zemědělství, hustoty obyvatel na km² a podílu venkovského obyvatelstva určeny tzv. zemědělsky problémové regiony, které zahrnovaly 35 okresů, jež představovaly cca 44 % zemědělské půdy v ČR a přes 61 % LFA z jejich celkové výměry. V současné době je tento program přepracováván a aktualizován včetně rozsahu problémových regionů.

Podpora zemědělství méně příznivých oblastí by měla přispět k trvalému užívání zemědělské půdy, k zachování venkovské krajiny a k rozvoji trvale udržitelných systémů hospodaření na půdě regionálně diferencovaných podle konkrétních přírodních a sociálně ekonomických podmínek.

Na základě hodnocení problémových regionů půjde především o posouzení jejich předpokladů efektivního využití získaných podpůrných prostředků. Ukazuje se jako nezbytné na základě principu subsidiarity rozhodnout o jejich rozdělení na priority a opatření spojená s dalším rozvojem regionu a vybrat vhodné projekty, které věcně pokryjí řešení regionálních problémů. Z tohoto hlediska bude nutné prokázat životaschopnost a perspektivy daného

regionu a stanovit období, během kterého bude dosaženo hodnot u vybraných ukazatelů charakterizujících vývojové předpoklady regionu.

Kritérii, která opravňují podpory z fondů EU, jsou zejména ukazatele související s počtem obyvatel, s ekonomickými výsledky, zejména hrubý domácí produkt na obyvatele, rozloha území a stav jeho životního prostředí. Vzhledem k tomu, že ČR je zařazena pro rozdělení finančních prostředků ze strukturálních fondů do Cíle 1, kam patří regiony, jejichž domácí produkt na 1 obyvatele v paritě kupní síly nepřesahuje 75 % průměru E-15, byla pro hodnocení území ze strany EU použita kritéria míra nezaměstnanosti, prosperita státu a závažnost strukturálních problémů. Významnou roli budou představovat kritéria sociální situace v regionech - kromě již uvedených půjde o úroveň zaměstnanosti, vzdělání a o podíl žen na trhu práce.

Diskuse

Po vstupu ČR do EU je zapotřebí se připravit na skutečnost, že bude nutné **exaktním způsobem doložit oprávněnost problémového území získat prostředky ze strukturálních fondů**, to znamená určit celkový přínos z dosažených cílů, přínos realizovaných priorit a opatření, která byla začleněna do programových a projekčních dokumentů a garantovat, že výsledky realizace prokáží zhodnocení využitých finančních prostředků.

Z těchto důvodů je důležité připravit exaktní nástroje pro provedení výchozích sociálních a ekonomických analýz a pro zhodnocení ekologické situace příslušného regionu. Znamená to připravit:

- * metodický postup pro hodnocení území prostřednictvím kritérií,
- * výběr kritérií, která umožní:
 - charakterizovat současný stav,
 - kvalifikovaně odhadnout disponibilní potenciál regionu pro jeho další rozvoj,
- * výběr modelu, jehož prostřednictvím bude možné specifikovat váhu jednotlivých faktorů na regionálním rozvoji,
- * systém sběru spolehlivých finančních a statistických informací, které budou využity jednak pro výše uvedená kritéria, jednak pro monitorování a hodnocení účinnosti vložených prostředků, což znamená připravit návrh programových a datových modulů potřebných pro

zajištění sběru, třídění, uchovávání, zpracování a hodnocení informací, možností jejich agregace a přenosů,

* návrh na využití odpovídajícího softwaru a příslušných komunikačních prostředků.

Závěr

Z předchozího textu je zřejmé, že regionální disproporce je zapotřebí řešit prostřednictvím účelných regionálních opatření a pomoci regionům se zaostávajícím ekonomickým rozvojem. Udržení výkonného venkovského území, stabilizace osídlení v problémových a ohrožených regionech a podpora jejich rozvoje je spojena s uplatněním zdokonalených metod regionálního managementu a s pomocí exaktních metod a modelů k posuzování současného stavu a perspektiv regionů.

Autoři:

Doc. Ing. Magdalena Hrabánková, CSc., Katedra řízení, JČU České Budějovice,
mhrabankova@volny.cz

Doc. Ing. Libuše Svatošová, CSc., Katedra statistiky, PEF ČZU Praha, svatosova@pef.czu.cz

Doc. Ing. Ivana Boháčková, CSc., Katedra zemědělské ekonomiky, PEF ČZU Praha,
bohackiv@pef.czu.cz